

Sint Joapik, de roggebouw

Wordt er tegenwoordig in deze streek al heel weinig rogge meer verbouwd, de bedrijven zijn helemaal omgeschakeld op de veeteelt, zo was in mijn jonge jaren de rogge de grote knecht (hoofdverbouw). Wie de meeste rogge verbouwde was de grootste boer. Alle rogge wordt nu met de maaidorser geoogst, dus schoon in de zak.

Wat was het al een gemak, toen de rogge werd geoogst met de zelfbinder, en we niets hoefden te doen dan ze op te gasten. Eerder was het al een hele vooruitgang toen we het deden met de maaimachine, met aflegger, en de garven alleen maar opgebonden behoeften worden.

*Veertien dage greuïen,
veertien dage bleuïen,
veertien dage striepen,
veertien dage riepen.*

Doorgaans met Sunt Joapik (25 Juli) begon men met het roggemaaien, soms eerder, soms later, en men sprak dan van een vroggen of un laten Sunt Joapik.

En dan gingen de mansleu, met de zicht op de nekke, en de vrouwen of meisjes met de witte bindhemdrok en de witte bindscholke, vooral 's morgens vroeg naar de akker. Er golden dan in het bijzonder ook voor hen de regels:

*Ontwaak, de duisternissen vlieden,
de ochtend kondigt zich reeds aan,
wil God uw dank en hulde bieden,
en vrolijk aan de arbeid gaan.*

Of om de spreuk van Saloma te noemen, wie in de oogst slaapt, zal arm worden, om vijf uur was 't al wiedwagenlicht want dan ging het alle dagen, neerig verdan. Alleen het hoogstnodige andere werk werd dan nog gedaan. O wee, als er onder het werk een zichtsnoad brak (houten steel met handvat) van de zicht. Meestal had men er wel een in voorraad, maar was dit niet het geval dan moest men eerst op trad, en dat kostte maar tijd. De bindsters moesten hak opnemen (flink aanpakken), want het gold dat een volslagen bindster twee maaiers aan kon met binden. Het was steurig bukken, om eerst het kontzeel er om te binden, en dan de kop met een gedraaide knoop. Maar de rogge was toen lang niet zo zwaar als tegenwoordig, en ook weet ik nog dat het de ouderwetse inlandse rogge was, later kwam de petkuser, die was langer van stro, en grover van korrel.

Als ze dan tot de avond hadden gemaaid, dan moesten ze gasten. De schoven werden met hun zessen aan een hoop overeind gezet, aan tielen (rijen) op het land. Wij moesten dan helpen de garven aandragen. De bindsters moesten dan helken, dat was met een handje vol halmen de koppen van de gasten bijeen binden. Ik weet nog goed dat er dan vaak tegen de avond vliegempen waren. Dit waren gevleugelde mieren. Die trokken altijd op de witte kleren van de bindsters af, die daar dan veel last mee hadden.

Als alles overeind stond, werden de gasten geteld, hoeveel men daags gevorderd was. Grootmoeder schreef dit altijd op, om te zien hoeveel er van de kamp, van de horst, van de wilm, uit de krol, van de tweeakker, uit de nieuwe kamp, en van Berend Jan zijn akker kwam.

In de roggebouw hadden wij vrij van school, maar dan mochten wij niet altijd teumig gaan, maar moesten met Grootvader mee als die een paar stronk nieuwe aardappels haalde. Die wij dan moesten opgarden, en dan moesten wij ze schrapen, of wij moesten eens beuntjes refelen. Nooit zal ik die ogenblikken vergeten, dat wij daar voor op de delle zaten aardappels te schrapen, de beste waren dan naar buiten. Ik stel mij nog zo voor als ruik ik het nog zo, die prikkelende geur van de mest vermengd met die heiplaggen. Rondom alles stil op een vogeltje na dat float, of een hennet die had gelegd

en nu luid kakelend dit feit verkondigde. O, heerlijke kindertijd, wat zou ik dit alles nog eens graag zo beleven als toen.

Of we moesten koffie naar onze volk op het land brengen, waar we dan zo graag een poosje bleven toeven. We keken dan eens of we nog geen moeroare (twee aren aan een halm) konden vinden, of van die zwarte kreeien keurns (korrels), maar wij mochten niet in de rogge lopen, want dan vertesteweerden wij de rogge. De maaiers waren heilig genoeg als er bij ongeluk eens vee in had gelopen, want dan konden ze geen nette garven maaien.

Ook moesten we nog wel eens schobben (aren die afgevallen waren op het land) oprapen. Daar kregen wij dan een paar centen voor. In die tijd waren altijd de roggepruimen rijp. De boom had Grootvader vroeger van Bloo Willem gehaald, en van datzelfde soort hebben we nu nog.

Zo zien wij voor ons oog nu nog steeds die mooie beelden, waar we met heimwee aan terugdenken.

En dan was het voor onze volk maar hele dagen neerig op, want het ging ook nog wel iets in de wedde, wie ze in de buurt het eerst los had. In de hete zon hadden de bindsters vaak een zunnemoed op. De maaiers ook wel eens, maar meestal naar boerenmode de pette stief op de kop. Dan waren ze wel blij als de zon begon te dalen en de avond een verkwikkende koelte bracht. En wat waren die avonden mooi. als wij voor het slapen gaan buiten nog wat verkoeling zochten, en het oavondsteertje zo helder in het Westen stond, dan was het alsof uit die rust ons tegenklonk:

*Vanuit des Hemels hoge zalen,
Wil de Eeuwige God, Hem zij de lof,
Voor ons des nachts op aarde dalen,
En waken over mens en hof.*

Maar als het alle dagen droog was, dan konden ze opschieten met de rogge, en zei Vader vaak: "Dankbaar weer." Maar het gebeurde ook wel eens dat de rogge zowat alle dagen nat op het land stond, dat men het geduld wel eens verloor, en dat de rogge wel eens nat bij mekare worden e houwen (gemaaid), en de roggegasten greune kuppe kregen. Dat was voor diegene, die hart voor het boerenbedrijf hadden, erg verdrietig.

*Geduld groeit in de hoven,
Der aardse wijsheid niet,
Het is een kracht van boven,
Onmisbaar in verdriet.*

Toen ik nog zo'n schooljongen was kwamen Hendrikoom en Hein Marsman van Schoonheten elk jaar Vader een dag helpen met roggemaaien. Anna Vruchteveen, die toen bij Marinusoom en Mariekemeuie diende, hielp onze Dieka dan binden. Als wij even weg konden, gingen we naar de akker, want ze hadden altijd praatjes en grappen met ons. Ook kwam Moatmans Willemoom en Jan wel eens een dag helpen.

Als dan de rogge los was, kregen wij de stuppelhane, sommige boeren schonken dan een borrel, maar wij kregen aardappels met stokvis. Moeder of Grootmoeder kookte een pot vol chocolademelk, zolang mij heugt 'gebruuk'.

In de roggebouw ging 's avonds de lamp weer aan en kon je goed weten dat de dagen korter werden.

*Met Laurens begint de spin overal haar net te weven,
Korter wordt de dag, korter ook het leven,
De klok heeft geslagen,
Snel gaan de dagen,
Gedenk aan uw Schepper,
De tijd snelt voorbij.*

En dan begon het rogge inhalen, en moesten wij helpen garven scheeten (aangoaien) naar Vader die ze dan op het keukenzolder vlijde. Als men dan eerst op de zolder kwam, kon je eerst geen hand voor ogen zien, want het meeste licht moest door het slop komen, waar dan ook nog een voer rogge onder stond, die het licht benam. Een klein beetje licht kwam er nog door het oelengat, boven in de hanenholter (in de nok) en ik kan mij nog zo die geur van die droge rogge uit de zon voorstellen. Als het huis dan vol was, ging de andere rogge buiten in de berg. Als die dan hoog was opgevlid vonden wij het wel fijn dat we zo ver konden kijken, maar ook wel een beetje griezelig. Vooral als we de bergkap weer wat hogerop moesten doen. Dit gebeurde dan met de bargboom (hefboom) die men door een ring met zware ketting, die men aan zware ijzeren pennen in de bergroede stak en dan onder de berglanen (waar de kap op rustte) stak en zo de kap een eindje opwipte.

Dat bergvlijen was ook nog een hele kunst om dat netjes te doen. Die kunst verstond lang niet iedereen. Koerselmans Janoom had eens aan Grootvader verteld dat hij vroeger met het bergvlijen zijn horloge had verloren en 's winters met het rogge uit de berg halen had hij het weer gevonden. Vroeger hadden ze allemaal om het horloge een alloziëkast, en Grootvader, ondeugend, had gezegd: "Jan leep e nog?" "Verdorie Marsman, det kon toch neet meer," had Janoom gezegd.

Hendrikoom van Schoonheten kwam ook wel eens een dag helpen inhalen, en dan werkten we met twee wagens, een span halen en de andere lossen. Ik had toen zo'n speelgoed horloge, dat liet ik Hendrikoom zien, en hij zei toen: "Ik ruile onmiddellijk, ik heb mar zo'n oale knolle, un flakkie der of e sneen." Als de rogge van het land was, dan moest men zo spoedig mogelijk stuppelland bouwen (ploegen), schol (ondiep) voor spurrie, en dieper voor knollen. Men ging altijd het spurrieland sleppen, dan was het mooi gelijk en gemakkelijker te maaien. Met Laurens (10 Augustus) moest men knollen zaaien, want er gold: "Wie knollen wil eten moet Laurens niet vergeten".

Voor spurriezaad liet men in de zomer altijd een hoekje spurrie staan voor zoadspurrie, die men dan op het land droogde, en later afdorste. Voor knollenzaad zette men in de herfst altijd 'een heukske pottknollen' die men dan onderdekte voor de vors. Die bloeiden zo mooi in het voorjaar.

Als dan de rogge dale was en het land weer omgeploegd, zei men altijd, dat de zomer vinnig vuurbij was. Dan begon men, zo lengskes, aan het havermaaien. Nooit zal ik weer vergeten dat we in de nieuwe kamp aan het havermaaien waren, vlak naast het nieuwe kampsveld met de bloeiende heide. Het is of ik het nog zo voor mij zie, die wagensporen er langs door de hei met hier en daar een berk, onvergetelijk mooi. En dan kwam de boekweite aan de beurt. Met dit verbouw was toen al vrijwel gebeurd, bij mijn heugen bij ons maar één keer meer, en dat was waar ik nu over zit te schrijven. De boekweite werd vaak 's avonds bij de lichte maan gemaaid, dan was ze vochtig en viel het zaad er niet zo gauw uit. "Dan guurde ze niet zo", zei men. En om die tijd is het dat de maan na volle maan altijd zowat dezelfde tijd opkomt, en dan zei men: "De moane verzit zich neet vulle," en dat noemde men vroeger altijd het boekweitmeuntje. Met het binnenhalen deed men kleden onderin de wagen voor het guuren, en dan werd ze zo uut de zonne, afgedorst. Over boekweit zei men altijd, "Met honderd dage uut en in de zak," men bedoelde, dat er maar honderd dagen verlieden tussen het zaaien en dorsen. En dan werd het zaad met de wanne schoongemaakt, en van die wan hadden ze vroeger zo'n mooi raadsel:

*Recht hout kromgebogen,
Wilgenteen er omgetogen,
Schudde met de boek,
Zo geet 't al weer.*

De jeugd van tegenwoordig weet helemaal niet meer wat een wan was. Men ziet ze ook alleen maar meer in een museum, evenals de kruiwagen met het houten rad, of de hondenkar, waar de schooiers vroeger met scheurewark (kopjes en schoteltjes en borden) langs de deur liepen. Alles is voorbij. Ook de andere schooiers, waarvan het schooierswief dan met koopensware langs de deur ventte. Die slovers, die als eertijds de

kinderen Israels in de woestijn zworven, zo de hele Achterhoek en Twente doortrokken, overal waar God maar goede boeren gaf, want over de IJssel daar moest men niet zijn, daar waren ze hoge in de buste. En zo hebben onze voorouders vaak gezwoegd van de vroege morgen tot de late avond, en zo lange as de beene nog met wollen, om dan bij een van hun kinderen den oalen dag te slieten, want pensioen of ouderdomsuitkering kende men nog niet. Ik weet nog, dat Grootvader en Grootmoeder de laatste jaren een rijksdaalder pensioen in de week kregen, en Grootvader wilde het eerst niet hebben, "Wi'j hebt er ons altied umme redt, det kuw e nog we", maar Hendrikoom van Schoonheten zei toen: "Det mut ie wel doon Hendrieksoom, anders haalt ut un ander op", maar de mensen waren tevreden en dankbaar, en dan denk ik aan het vers, dat mij zo diep trof,

Het sterfbed van de oude Boer

*De boer staat op de drempel van de dood,
en zegt, ik heb gestuurd de ploeg in rechte voren,
ik hakte bossen om, ik heb gezaaid het koren,
mijn handen stilden honger, schaften brood.*

*De armen heb ik van mijn overvloed gegeven,
ik zorgde voor mijn vrouw, en kindren dag aan dag,
och dat nu God, zich over mij ontfermen mag,
ik heb mijn doel bereikt, aan het einde van mijn leven.*

*Maar voor zijn ziel zich van de aarde scheidt,
weerklinkt het: wie zijt gij die u durft meten,
met Hem, die in het gouden licht gezeten,
't heelal bestuurt in alle eeuwigheid?*

*Met Hem, voor Wie de machtigen der aarde,
niet meer zijn dan het kaf in Zijne schuur,
die wijst de gang huns levens, ieder uur,
Hij, die de sterren om Zich heen vergaarde.*

*Zijn dagtaak is het scheppen van de zonnen,
Hij, heeft de aarde met het groen bekleedt,
Hij, was het Die de bergen rijnen deed,
Die zeeën groef, rivieren, meren, bronnen.*

*Gij hebt gearbeid, maar Hij gaf u kracht,
gij ploegde, doch Hij zond de milde regen,
Hij schonk de wasdom, Hij alleen de zegen,
wat had gij zonder Zijne hulp volbracht.*

*O arme mensenziel, buig u in 't stof ter neder,
grijp als een kind de slippers van Zijn kleed,
verberg uw, ik, voor Hem, die alles deed,
kom in ootmoedigheid tot uwe Vader weder.*

*Nu buigt de boer het oude grijze hoofd,
als neemt hij deze boodschap met zich mede,
van zijn vermoeid gelaat, straalt licht en vrede,
de vrede Gods, aan elk van ons beloofd.*

(Uit het weekblad der Herv. kerk van 1949.)

En dan blijkt wel dat wij ons vaak ons eigen kunnen en doen voorstellen als iets waar men ons dankbaar voor moet zijn, en vergeten dat Hij het was, die ons het vermogen en de wijsheid hiertoe gaf.